

Mari Cruz Sagarzazu Iturriza

*Andoaín,
Gipuzkoa
(1928-2012)*

Aurkibidea

Biografia

Andoaingo Idiazabalaundi baserrian jaio zen. Aita Hondarribikoa zuen; eta ama, aitaren bigarren emaztea izan zena, Alkizakoa. Aitaren lehenengo emaztea gaixotuta hil zen 10 hilabeteko haurra utzita, eta bigarren emaztearekin ezkondu zenean, beste hiru seme-alaba izan zituen. Andoaínen bizi izan da Mari Cruz beti.

Zintak

AND-050

- **Proiektua:** Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Ansa, Ainhoa
- **Data:** 2010-11-04
- **Iraupena:** 81 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Errazkin, Aitor

Pasarteak

1. Juakina "panderona"

- **Erref:** AND-050/002
- **Iraupena:** 0:02:53. **Hasi:** 00:06:26. **Bukatu:** 00:09:19
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Iritziak » Antzinako bizimoduari buruzkoak

Laburpena:

Txikitan oso haur mugitua izan zen Mari Kruz. Zazpi urte betetzerako anaiaren ume-oihalak garbitzen jarduten zuen. Ama zaintzera etxera joaten zitzairen emakumea zirikatzen ibiltzen omen zen: Juakina "panderona" esaten omen zioten emakume hari. Sukalde kontuekiko interesa txikitatik adierazi zuen Mari Kruzek. Bizilagunen alaba zaintzen ere ibiltzen zen.

2. Untxiak hil eta larrutzen azkarra

- **Erref:** AND-050/003
- **Iraupena:** 0:01:33. **Hasi:** 00:09:19. **Bukatu:** 00:10:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Iritziak » Antzinako bizimoduari buruzkoak
- Baserría » Baserriko lanak » Baserriko animaliak

Laburpena:

Ez zuen sekula erreparorik jartzen etxean oilo edo untxiren bat hiltzeko agintzen bazioten. Laster ikasi zuen halako lanak egiten, eta haietan trebatu zen gero, aritzearen aritzeaz.

3. Igitaiarekin lanean

- **Erref:** AND-050/005
- **Iraupena:** 0:01:18. **Hasi:** 00:11:34. **Bukatu:** 00:12:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak

Laburpena:

Hamahiru urterekin fabrikan hasi baino lehen, baserrian hamaika lan egina da.

Ahizpa aitzurrean egoki askoa omen zen. Mari Kruz, aldiz, igitaiarekin jarduten omen zen gehiago: ailorbea eta pagatxa ebakitzen...

4. Anaia Ximon aitonaren kuttuna

- **Erref:** AND-050/006
- **Iraupena:** 0:01:58. **Hasi:** 00:12:52. **Bukatu:** 00:14:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko zereginak
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Genero berdintasuna

Laburpena:

Mari Kruzek dioenez, aitona Jaxintok gazte asko jarri zuen lanean anaia Ximon, mutila baitzen. Neskei ez omen zien tratatu bera ematen aitonak.

5. Zinema mutua ikustera

- **Erref:** AND-050/007
- **Iraupena:** 0:01:59. **Hasi:** 00:14:50. **Bukatu:** 00:16:49
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Zinema

Laburpena:

Hamaika urte ingururekin joan zen lehendabiziko aldiz zinema mutua ikustera, eta zaletu egin zen. 'Santa Teresaren bizitza' izan zen ikusi zuen lehen filma, fraideen eskolan, baina filma amaitu aurretik itzuli behar izan zuten etxera lehen aldi hartan, ilundu eta gero etxeratzeko baimenik ez zuten-eta.

6. Ikastea gustatzen ez

- **Erref:** AND-050/009
- **Iraupena:** 0:00:51. **Hasi:** 00:17:15. **Bukatu:** 00:18:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

Oso txikitatik hasi zen eskolan, baina ez zitzaion ikastea gustatzen, eta goizetan eskolara ez joateko, tripako minaren aitzakia jartzen zuen askotan. Arratsaldez eskulanak eta laboreak egiten zituzten eta orduan gustura joan ohi zen.

7. Artilezko koltxoiak, arto hostoen gainean

- **Erref:** AND-050/011
- **Iraupena:** 0:00:51. **Hasi:** 00:21:02. **Bukatu:** 00:21:53
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxearen egitura

Laburpena:

Artoaren hostoekin egindako oinarri baten gainean jartzen zuten artilezko koltxoia. Ahizparekin egiten zuen lo Mari Kruzek.

8. Koltxoietako artilea harrotzen

- **Erref:** AND-050/012
- **Iraupena:** 0:02:44. **Hasi:** 00:21:53. **Bukatu:** 00:24:37
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxearen egitura
- Baserrria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua

Laburpena:

Koltxoiaren artilea urtean behin atera eta jo egiten zen, harrotzeko, eta ondoren, berriz atzera koltxoiaren barruan sartu behar izaten zen. Mari Kruzen etxean ahizpak eta berak egiten zuten lan hori, beren koltxoiarekin ez ezik, senideen eta gurasoenekin ere.

9. Babarrunaren zomorroa nola saihestu

- **Erref:** AND-050/013
- **Iraupena:** 0:01:33. **Hasi:** 00:24:37. **Bukatu:** 00:26:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserrria » Baserriko lanak » Baratzea eta soroa

Laburpena:

Baserriko ganbaran gorde izan dute beti babarruna, baina tarteka zomorroa egiten zitzaion. Hori saihesteko, ur irakinetan sartu-irtena egiten zioten babarrunari. Hala ez zitzaion zomorrerik egiten. Gerora, izozgailuetan mantentzen hasi ziren.

10. Bertako artoa kendu eta amerikarra sartu

- **Erref:** AND-050/014
- **Iraupena:** 0:01:43. **Hasi:** 00:26:10. **Bukatu:** 00:27:53
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserrria » Baserriko lanak » Baratzea eta soroa
- Baserrria » Baserriko lanak » Artoa

Laburpena:

Urte askoan zehar Euskal Herrian ohikoa izan den arto-landarearekin arazoak izaten zituzten, haizeak, nonbait, lurrera botatzen zizkielako asko eta asko. Ondorioz, arto-landarean gora egina zen babarruna ere lurrean geratzen zen. Mari Kruzek dio arto amerikarra egitea erabaki dutela; kalitate eskasagokoa izanagatik, landare sendoagoa baita.

11. Maizorria eta babarrun zein arto bilketa

- **Erref:** AND-050/015
- **Iraupena:** 0:02:18. **Hasi:** 00:27:53. **Bukatu:** 00:30:11
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Artoa
- Baserría » Baserriko lanak » Baratzeta eta soroa

Laburpena:

<p>Maizorria ganaduarentzat egitea zer zen azaltzen du. Maizorria eta gero babarruna biltzen zuten, eta azkenik, artoa. Artoaren txurikina ganaduari ematen zitzaion ere, artoaren hostoa bezalaxe.</p>

12. Artoarekin estraperloan

- **Erref:** AND-050/016
- **Iraupena:** 0:00:47. **Hasi:** 00:30:11. **Bukatu:** 00:30:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Artoa
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

<p>Gerra garaian eta gerraostean estraperloan eramaten zuen artoa Mari Kruzen ahizpak Itsasondora, bertan eho eta berriz etxera bueltan ekartzeko.</p>

13. Etxean egindako ogia

- **Erref:** AND-050/017
- **Iraupena:** 0:01:33. **Hasi:** 00:30:58. **Bukatu:** 00:32:31
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Garia

Laburpena:

Gerraostean Nafarroatik ekartzen zieten garia, estraperloan, eta gari zakua trenetik botatzen zieten. Garia kefe-errota batekin ehotzen zuten, eta ogi integrala egiten zuen Mari kruzen ahizpak etxeko labean.

14. Ogia nola egin

- **Erref:** AND-050/018
- **Iraupena:** 0:00:41. **Hasi:** 00:32:31. **Bukatu:** 00:33:12
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Garia

Laburpena:

Irina eta legamia eskuz oratzen ziren. Ondoren forma eman eta labeaz erretzen zen.

15. Urtebetetze ospakizunak

- **Erref:** AND-050/022
- **Iraupena:** 0:01:33. **Hasi:** 00:35:32. **Bukatu:** 00:37:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Etxe barruko ospakizunak

Laburpena:

Urtebetetze ospakizunetan oiloa saltsan prestatu ohi zuen amak. Ez zuten ez kandelarik ez oparirik izaten. Postrerako, arroz-esnea edo natillak izaten ziren.

16. Urtezahar egunean talo osoa

- **Erref:** AND-050/023
- **Iraupena:** 0:01:29. **Hasi:** 00:37:05. **Bukatu:** 00:38:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Erlujioa » Ohiturak eta bizimodua » Eliza giroko ospakizunak » Gabonak

Laburpena:

<p>Mari Kruzen amonak esaten omen zuen, urte osoa talo erdia janda igaroagatik, urte zahar gauean ez zegoela ohera goseak joaterik, eta seme-alabei talo osoa ematen zien. Mari Kruzen aita urtezahar egunaren zaleagoa izan zen beti, Gabon-gauarena baino. Gabon-gauean, ordea, Mari Kruzen anaiak kantatzera ateratzen omen ziren. Ahizpak, nonbait, ez.</p>

17. Plazaolaren tailerrean metrailadorea

- **Erref:** AND-050/024
- **Iraupena:** 0:00:49. **Hasi:** 00:38:34. **Bukatu:** 00:39:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939)
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

Mari Kruzen etxe ondoan tailer zahar bat omen zen, eta gerra garaian, hantxe jarri omen zuten nazionalek metrailadore bat, Buruntza mendian zeuden 'gorrien' aurka tiro egiteko.

18. Bonbardaketak Andoainen

- **Erref:** AND-050/025
- **Iraupena:** 0:02:06. **Hasi:** 00:39:23. **Bukatu:** 00:41:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- [Politika](#) » [Gerra zibila \(1936-1939\)](#) » [Borroka](#)

Laburpena:

Andoainen izandako Bonbardaketa batean Eguzkitza baserriko morroia hil zutela gogoan du Mari Kruzek. Gau hartan bertan lur eman zioten Mari Kruzen aitak-eta morroiaren gorputzari.

19. Tunelak babesleku

- **Erref:** AND-050/026
- **Iraupena:** 0:01:35. **Hasi:** 00:41:29. **Bukatu:** 00:43:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- [Politika](#) » [Gerra zibila \(1936-1939\)](#) » [Borroka](#)

Laburpena:

<p>Tren txikiaren tuneletan babesten ziren sarritan bonbardaketengandik. Bertaratzeko astirik izan ezean, etxean bertan babesten ziren.</p>

20. Oliorik ez kozinarako

- **Erref:** AND-050/030
- **Iraupena:** 0:01:23. **Hasi:** 00:48:07. **Bukatu:** 00:49:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- [Politika](#) » [Gerraostea eta Francoren diktadura](#) » [Ekonomia gerraostean](#)

Laburpena:

Olioaren faltan babarrunak esnearekin egosi izan zituzten, eta txitxarroak berek zuten olioari eskerrak frijitu.

21. Arrain saltzaileak baserriz baserri

- **Erref:** AND-050/031
- **Iraupena:** 0:02:10. **Hasi:** 00:49:30. **Bukatu:** 00:51:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- [Lanbideak](#) » [Batetik bestera zebiltzanak](#)

Laburpena:

Mari Kruzek gogoan ditu baserriz baserri arrain saltzen ibiltzen ziren matrimonio bat eta beste arrainketari batzuk ere.

22. Hildako txerria deklaratu behar

- **Erref:** AND-050/032
- **Iraupena:** 0:01:31. **Hasi:** 00:51:40. **Bukatu:** 00:53:11
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Abere-hiltzea
- Lanbideak » Batetik bestera zebiltzanak

Laburpena:

Gerraostean hildako txerri guztien berri eman beharra izaten zen, errazionamendua zela eta. Hala ere, askok eta askok txerri bat deklaratu eta bigarrena ezkutuan hiltzen zuen. Fruta-saltzailea ere gogoan du Mari Kruzek, 'ederra, merke!' esanez.

23. Tratuarekin inguruko herrietara

- **Erref:** AND-050/033
- **Iraupena:** 0:01:01. **Hasi:** 00:53:11. **Bukatu:** 00:54:12
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, eroztera

Laburpena:

Mari Kruzen ama gaztainak eta sagarrak saltzera joaten zen inguruko herrietara. Babarrunak ere eraman izan zituen, baina horiek saltzea ez zen libre, eta kontuz ibili beharra zegoen.

24. Zinemara joateko palomitarik ez

- **Erref:** AND-050/034
- **Iraupena:** 0:01:35. **Hasi:** 00:54:12. **Bukatu:** 00:55:47
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Gozogintza

Laburpena:

Mari Kruzek gogoan ditu Andoaingo plazako gozoki saltzailea eta Tolosatik Andoainera joaten zen barkillo saltzailea. Zinemara joateko kakahueteak eta hurrak erosten zituzten Mari Kruzek-eta.

25. Ez jateko esaten ziguten, baina...

- **Erref:** AND-050/035
- **Iraupena:** 0:01:37. **Hasi:** 00:55:47. **Bukatu:** 00:57:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- Ekonomia eta industria » Lantegiak » Gipuzkoako lantegiak

Laburpena:

<p>Sagarrak, fideoak eta fruitu lehorrak salmentarako prestatzen lan egin zuen Mari Kruzek, Industrias Alimenticias Goñi izeneko lantegian.</p>

26. Sagarrak zuritzea lehendabiziko lana

- **Erref:** AND-050/037
- **Iraupena:** 0:02:50. **Hasi:** 00:58:00. **Bukatu:** 01:00:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Lantegiak » Gipuzkoako lantegiak
- Ekonomia eta industria » Lan-prozesuak
- Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa

Laburpena:

Lehengusina baten ordeztatu zen Mari Kruz Industrias Alimenticias Goñi lantegian. Espainiako banderaren koloreko lazoak jartzen zizkieten produktu guztiei.

27. Labordetarren berabots fabrika

- **Erref:** AND-050/040
- **Iraupena:** 0:01:25. **Hasi:** 01:03:51. **Bukatu:** 01:05:16
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Lantegiak » Gipuzkoako lantegiak

Laburpena:

Laborde anaien lantegian hainbat lanetan aritu zen Mari Kruz.

28. Andoainen bazen nahiko festa

- **Erref:** AND-050/042
- **Iraupena:** 0:02:13. **Hasi:** 01:05:55. **Bukatu:** 01:08:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa

Laburpena:

Festa guztietara joan zaleak ziren Mari Kruz eta ahizpa, baina Andoainen nahikoa festa izaten zutela aitortzen du. Hasieran, eurak baino helduagoak ziren neska batzuekin ibiltzen hasi ziren, halaberharrez, baina gero lagun asko egin zituzten kalean, eta haiekin nahieran ibiltzen hasi ziren. Futbola ikustera joan ahi ziren arratsaldeko laueterako; plazara joaten ziren gero, dantzara, eta azkenik, zinemara. Bederatzitako etxean egon behar izaten zuten.

29. Mutilen atzetik eta apaizen aurretik

- **Erref:** AND-050/043
- **Iraupena:** 0:01:18. **Hasi:** 01:08:08. **Bukatu:** 01:09:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ligatzea

Laburpena:

Apaizak maiz kargu hartzen bazien ere, Mari Kruz eta bere lagunak dantzan ibiltzen ziren, helduta eta gogoak ematen zien moduan. Mari Kruzek aitortzen du gustatzen zitzaizkien mutilak animatzeko joaten zirela futbola ikustera, kirolagatik beragatik baino gehiago.

30. Garizuman musikarik ez Andoainen

- **Erref:** AND-050/044
- **Iraupena:** 0:00:55. **Hasi:** 01:09:26. **Bukatu:** 01:10:21
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Erljioa » Ohiturak eta bizimodua » Eliza giroko ospakizunak » Garizuma eta Errauts Eguna

Laburpena:

Garizuman ez zen dantzaldirik izaten Andoainen. Mari Kruz eta haren lagunak Lasartera joaten ziren garai horretan, eta futbola ikusi eta gero, Hirubidera joaten ziren, dantzara.

31. Ez duzu inor hilko

- **Erref:** AND-050/046
- **Iraupena:** 0:01:36. **Hasi:** 01:12:04. **Bukatu:** 01:13:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizaren indarra

Laburpena:

Misioak udaberri aldera izaten ziren eta Aste Santuan sermoiak izaten omen ziren nagusi mezan. Seigarren manamenduari garrantzi handia ematen omen zioten apaizek. Mari Kruzen ustez, beste batzuei ez hainbeste.

32. Euskaraz egiten ez duenarekin borrokan

- **Erref:** AND-050/048
- **Iraupena:** 0:00:58. **Hasi:** 01:14:18. **Bukatu:** 01:15:16
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

Lehengusinak ez zekien euskaraz hitz egiten, eta Mari Kruzek eta ahizpak gazteleraz hitz egiten ikasi zuten. Hala ere, lagun artean euskaraz dezente egiten zutela dio. Egun borrokan ibiltzen omen da euskaraz egiten ez duenarekin.

33. Senideei eta lagunei hika

- **Erref:** AND-050/049
- **Iraupena:** 0:01:44. **Hasi:** 01:15:16. **Bukatu:** 01:17:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Tratamenduak » Berorika
- Euskara » Tratamenduak
- Euskara » Tratamenduak » Hitanoari buruz

Laburpena:

Senide eta lagunekin beti hika hitz egin izan du Mari Kruzek. Jende ezezagunarekin eta konfiantza handirik gabekoekin, aldiz, zuka. Gurasoei berorika beti, etab aita apaiz zein medikuari ere.

34. Ez amaren eta ez aitaren hizkera

- **Erref:** AND-050/051
- **Iraupena:** 0:00:58. **Hasi:** 01:17:43. **Bukatu:** 01:18:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskalkia, herri hizkerak, euskara batua

Laburpena:

Aitak ez zuen sekula Hondarribiko hizkera galdu. Amak ere Alkizako modura egiten zuen, baina seme-alabek ez zuten ez aitaren eta ez amaren euskararik hartu; Andoainekoak bertakoak gehiago eragin zien, nonbait.

35. Madrilgo lagun euskalduna

- **Erref:** AND-050/053
- **Iraupena:** 0:00:53. **Hasi:** 01:19:49. **Bukatu:** 01:20:42
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

Madrilera bizitzera joandako lagun bat bazuten, uda guztietan Andoainera itzultzen zena. Urte osoan hitz erdi bat euskaraz ez eginagatik ere, herrira itzultzerakoan euskaraz egiten zuen guztia.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-02-17

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com